

Nyikos Richárd*: Válságkezelés a bankszektorban – a bankfelügyelés kapcsolódása a helyreállításhoz és a szanáláshoz

(*a szerző a Magyar Nemzeti Bank Hitelintézeti felügyeleti igazgatóságának munkatársa)

A 2008-as pénzügyi válság tanulsága az, hogy a jövő hasonló krízisei csak a felügyelés, banki helyreállítás és hatósági szanálás hármassal kezelhetők, előzhetőek meg. A nyolc évvel ezelőtti válság oka nem csak a felelőtlen banki hitelezés, a repó ügyletek, árnyékbankolás és a tőkeáttételek túlnövekedett szerepe volt, hanem az amerikai jegybank kamatpolitikája és felkészületlen mikroprudenciális felügyelete is. A válságra az Európai Unió mára már többé-kevésbé kiérlelt szabályozói rendszer kialakításával válaszolt. A felügyelési eszköztár továbbfejlesztése mellett kulcsfontosságúak ebben a banki saját helyreállítási tervek – ezen belül például a helyreállító beavatkozásokat indító határértékek és a saját stressztesztetek alapján kimutatott „modellveszteségek” – is. Az EU-ban ma nincs harmonizált válságkezelési eljárás, illetve csődeljárási szabályok, s a válságok rendezésének harmadik pillére, a szanálás alapvetően nemzeti szinten alakul ki. Magyarország egy 2014. évi törvény révén uniós szinten is példamutatóként alakította ki saját szanálási rendszerét, ruházta fel szanálási hatósági jogkörrel az MNB-t, s tölti fel szanálási alapját.

Bevezetés: a válság kialakulásának háttere

Ha el akarjuk képzelni a bankok világát, gondoljunk egy porcelán boltra, ami tele van nagy értékű, patinás, mutatós, különleges, de roppant törékeny porcelán tárgyakkal. Mi sem bizonyítja jobban ezt az állítást, mint a 2007-ben kezdődött gazdasági világválság, melynek főbb okozói a bankrendszer rosszul működő, túl nagy kockázatot vállaló intézményei voltak. Az Amerikai Egyesült Államok ingatlan - és bankszektorából kiindult pénzügyi válság a világ más országaiban is kifejtette súlyos hatását. Közvetlen kiváltó okként tekinthetjük az Amerikai Egyesült Államokban az utóbbi években kialakult gyakorlat alapján a bankok komolyabb hitelbírálat nélküli magánszemélyek részére nyújtott jelzálogkölcönöket. A hitelezés bővülése az „olcsó pénznek” is köszönhető volt, ugyanis az Amerikai Egyesült Államok jegybankja alacsonyan tartotta az alapkamatot, ami meglehetősen olcsóvá tette a hiteleket. Az elmúlt években tapasztalt pénzhiány miatt nem tartottak attól, hogy az adósok nem fogják tudni visszafizetni a hiteleiket. Ezzel egy időben megindult a hitelezési verseny a bankok között is. A bankok egymással versenyezve egyre kockázatosabb hiteleket folyósítottak, egyre „megbízhatatlanabb” adósoknak adtak pénzt, egyre kockázatosabb beruházásokat finanszíroztak, hiszen csak így tudták növelni az előző évek bevételeit. Mindezek mellett a bankok tőkéje jelentősen felhígult, a szabályozás olyan forrásokat is elfogadott tőkének, amiknek nem volt megfelelő a veszteségviselő képessége és a válság előtt a likviditás szabályozása feleslegesnek tűnt.

Emellett új termékek jelentek meg a piacon, amelyekkel szintén jelentős profitot tudtak realizálni. A válság másik fontosabb kiváltó okának, a Collateralized Debt Obligation (későbbiekben: CDO) és a Credit Default Swap (későbbiekben: CDS) termékekkel való nagymértékű kereskedés elterjedtété válását tekinthetjük. A CDS-ek piacán az állami szabályok nem követték a piac változását, nem kapcsolódott ehhez a termékfajtához különösebb szabályozás. A CDS termék sajátossága, hogy lehetővé teszi a hitelek kockázatának átszármaztatását. A vevő meghatározott időszakonként meghatározott összeget fizet az eladónak, aki kezességet vállal az adós fizetése miatt. A CDS-ek

csomagokban történő értékesítése idézte elő, hogy a termékeknek nehezen felmérhető a valós kockázata, amelynek eredményeként átláthatatlan struktúrák jöhettek létre. A másik termék a CDO, amely mögött hitelek vagy kötvények állnak, így a vevő átvállalja a banktól az adott csomag kockázatát. Ezáltal az eladó bank többletforráshoz jutott, amivel még több hitelt tudott kihelyezni. A befektetők szempontjából a termék vonzósága a széles kockázat-hozam spektrumban és a magas tőkeáttételben rejlett, amely a rendszer megborulásával vonta maga után a ráépülő termékek összeomlását is.

A válság kirobbanásának kezdetekor a legnagyobb félelmek egyike az volt, hogy a bajban lévő intézmények problémái továbbterjednek más, rendszerszinten is jelentős intézményekre.

A repó ügyletek, az árnyékbankolás (shadow banking) és a magas tőkeáttételek is meghatározó szerepet játszottak a válság kialakulásában.

A repó ügyletet értékpapír-visszavásárlási megállapodásként definiáljuk, célja rövid futamidejű hitelnyújtás vagy betételhelyezés. Az ügyletben két ellentétes irányú adásvételi megállapodást kötnek egy adott értékpapírra, amely az esetek túlnyomó részében állampapír. Az ügylet első lépése az értékpapír azonnali eladása vagy vétele, majd egy, a jövőben ellentétes ügylet időpontjának meghatározása az előzőekben megegyezett árral. A finanszírozásban értékpapír-fedezet mellett egy olyan likvid eszközállomány került át a bankokhoz és nem banki pénzügyi intézményekhez, amelyeket nyugdíj – pénzügyi és befektetési alapok bocsátottak ki. Ez a típusú finanszírozás és a koncentrációs kockázat együttes hatása okozta a Reserve Primary Fund az Amerikai Egyesült Államok egyik legnagyobb pénzügyi alapjának a bedőlését is.

A válság kialakulásának másik jelentős tényezőjeként említhető az árnyékbankrendszer. Árnyékbankrendszer alatt a G20-ak által létrehozott Financial Stability Board (FSB) definíciója alapján olyan hitelközvetítő rendszert értünk, amely a hétköznapi bankrendszeren kívüli szereplőket és tevékenységeket foglal magába. Az árnyékbanki rendszer legnagyobb meghatározó szereplőinek tekintjük a hedge fund-okat, a pénzügyi alapokat és a befektetési bankokat, amelyek hitelezési tevékenysége a válság kirobbanásakor volt a legaktívabb a globális pénzügyi rendszeren belül és aktív szerepet vállaltak az értékpapírosított ügyletekben is. A szigorú tőke megfelelési és átláthatósági szabályok sem vonatkoztak ezen intézményekre, így a magas tőkeáttételi mutató és az adósságráta alkalmazásával képesek voltak hitelezési tevékenységüket nagymértékben növelni. A tőkekövetelményekre vonatkozó, illetve a számviteli szabályokat megkerülő és a kockázatokat a banki felügyelet hatályán kívülre helyező műveletek fontos szerepet játszottak a 2007–2008-as válság kialakulásában. Az árnyékbanki tevékenység gyakran szorosan kapcsolódott a rendes bankszektorhoz. Az árnyékbanki bukások jelentős fertőző és tovagyűrűző hatásokkal jártak. Vészhelyzetben vagy súlyos bizonytalanság esetén az árnyékbankok által vállalt kockázatok könnyen átvihetők voltak a bankszektorba a bankrendszerből történő közvetlen kölcsönfelvétellel, illetve feltételes banki kötelezettségeken keresztül (hitelképesség-javítás és likviditási keretek), és az eszközök nagyarányú eladása által, aminek kihatása volt a pénzügyi és reáleszközök áraira.

A piaci szereplők a magas tőkeáttételeket a magasabb profit reményében alkalmazzák ügyleteik során. Viszont ha nem jól spekulálnak, a visszájára is fordulhat, és komoly veszteséget realizálhatnak. A nagyobb tőkeáttétel nagyobb kockázattal jár, mivel magas tőkeáttételt alkalmazva viszonylag kis fedezet mellett nagy értékű pozíció megnyitására van lehetőség, kis piaci mozgás is arányaiban nagy hatással van az ügyletre.

A pénzügyi szabályozás rendszere sem tudott lépést tartani a piacok felgyorsult fejlődésével, ráadásul a piaci szereplők a gazdasági növekedést kihasználva sikeresen érveltek a szabályok lazítása mellett, így az Amerikai Egyesült Államok mikroprudenciális pénzügyi felügyelete sem volt felkészülve egy gazdasági világválság előrejelzésére, megelőző intézkedések megtételére.

Az előzőekben említett főbb problémák együttes hatása és az alapjaiban válságmegelőzésre nem alkalmas bankfelügyelés intézményi rendszere és a nem várt trendforduló vezetett oda, hogy a rendszer egyik alappillére, az addig csak monoton növekvő ingatlanár elkezdett csökkenni, ami felborította a struktúrát, pánik és bizalomvesztés alakult ki, amely a globális pénzügyi rendszer összeroppanását eredményezte.

Mivel a kialakult komoly probléma kezelésére nem voltak képesek a rendszerszinten túl nagyra nőtt bajba került pénzügyi intézmények (too big to fail), ezért az államok a közpénzekből voltak kénytelenek megoldani a helyreállítást. A szükséges finanszírozás előteremtéséhez az államok gyakran állampapír kibocsátással próbáltak forrást bevonni, amely az államháztartási egyensúly megbomlásához és esetenként túlzott eladósodottsághoz vezetett.

A gazdasági világválság eredményeképp az európai döntéshozók számára egyértelművé vált, hogy a pénzügyi intézmények európai felügyelési rendszerének elégtelen működése hozzájárult a válság súlyosságának mélyüléséhez és a nem összehangolt kezeléséhez. Az EU Bizottság felkérése alapján készült az ún. de Larosière jelentés, amely nemcsak az észlelt hiányosságokat mutatta be, de egyben ajánlásokat is megfogalmazott a pénzügyi felügyelés terén az európai integráció szorosabbá tételére. Javaslatot tett a Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszerének (European System of Financial Supervisors, ESFS) és a nemzeti felügyelet mellett az európai szintű felügyeleti hatóságok létrehozására.

Válságkezelés szabályozói háttér – a Bázeli Egyezmények, a CRD és a CRR

A pénzügyi szektor és ezen belül a hitelintézeti szektor mindig is a kockázatoknak nagymértékben kitett terület volt a 2007-ben kirobbant világválságot megelőzően is. A 70-es évek elején megjelenő krízisre reflektálva a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (Basel Committee on Banking Supervision, későbbiekben: BCBS) a bankrendszer hosszú távú fizetőképessége biztosításának, prudenciális működésének és stabilitásának célkitűzésével dolgozta ki a Bázeli Egyezményt 1988-ban. Eredetileg csak a legfejlettebb tőkepiacokkal rendelkező 12 országra terjedt volna ki hatálya, de később csaknem 100 ország csatlakozott a pénzpiacok nemzetközileg harmonizált szabályait tartalmazó egyezményhez. Az ajánlások minden intézményre egységesen a szavatoló tőke és a kockázattal súlyozott eszközérték arányának minimális értékét 8%-ban határozták meg.

A Bázeli Egyezmény továbbfejlesztésének gondolata már a 90-es években megfogalmazódott a szabályozókban, és 1999-re készült el az új Bázeli Egyezmény első tervezete, melyet további egyeztetések, konzultatív dokumentumok követtek, majd a végleges Bazel II. egyezményt 2004. júniusban fogadták el.

A szabályozás átvételét vállaló államok közvetlenül ezen ajánlások mentén dolgozták ki nemzeti szabályozásukat, így az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Japán is. Az Európai Unió a bázeli ajánlások alapján kidolgozta a nemzetközi ajánláson alapuló uniós szabályozást Capital Requirements Directive (későbbiekben: CRD), azaz a tőkekövetelményi irányelveket (2006/48/EK és

2006/49/EK). Az Európai Unió egy irányelvet dolgozott ki, amelyet a tagállamok további munkálatok során ültettek át saját jogrendjükbe.

A Bázeli / Európai Uniói tőkekövetelmény szabályozás alapkonceptiója három alappillérre épül. Az első a minimális szabályozói tőkekövetelmény, amelyben a hitel - a piaci - és a működési kockázatot kell számba vennie az intézménynek.

A második pillér keretében az intézményeknek az egyes saját kockázatainak megfelelő belső tőkeszükségletet kell kalkulálnia a tőkeszámítási folyamaton belül (Internal Capital Adequacy Assessment Process, későbbiekben: ICAAP).

A harmadik pillérben a nyilvánosságot definiálták, mint piaci fegyelmező erőt. Lehetőség nyílik az intézmények figyelésére, az intézményre vonatkozó folyamatos közzétételi és adatszolgáltatási követelmények előírásával.

Mi sem bizonyítja jobban az Európai Unió szabályozói törekvését a még stabilabb piaci működésre, mint a 2013. június 27-én az Európai Unió Hivatalos lapjában megjelent, a hitelintézetek és befektetési vállalkozások új prudenciális követelményeit tartalmazó CRD IV / CRR szabályozás, mely a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság Bazel III-ként ismert ajánlásait uniós szinten vezeti be. A Tanács és az Európai Parlament által együttesen elfogadott CRD IV / CRR szabályozás szigorítja a szavatoló tőkére és tőkekövetelményre vonatkozó rendelkezéseket, tőkepuffer követelményeket ír elő, likviditási és tőkeáttételi követelményrendszert irányoz elő, illetve további tőkepuffert határoz meg a rendszerszinten jelentős hitelintézetek számára.

A rendelet és az irányelv együttesen felváltja a hitelintézetek és befektetési vállalkozások tőkekövetelmény szabályozását tartalmazó, jelenleg hatályos CRD irányelveket (A hitelintézetek tevékenység végzésének megkezdéséről és folytatásáról szóló 2006/48/EK irányelv és a hitelintézetek és befektetési vállalkozások tőkemegfeleléséről szóló 2006/49/EK irányelv). Mivel a rendelet közvetlenül hatályos a tagállamokban, ezért a magyar nyelvű szövege tekintendő a 2014. január 1-jétől alkalmazandó jogszabálynak.

Az új követelmények alkalmazása 2014. január 1-jétől kötelező, mivel teljesült az a feltétel, hogy az új szabályozást alkotó CRD IV irányelv és CRR rendelet 2013. június 30-ig kihirdetésre kerüljön.

A Bázeli / Európai Uniói szabályozás (CRD IV / CRR) értelmében a **felügyeletek** az új tőkeszabályozás ellenőrzésére nagy hangsúlyt fektető, kiemelt szerepet kaptak. A pillérek ellenőrzésre egy standardizált felülvizsgálati és értékelési eljárást (Supervisory Review and Evaluation Process, későbbiekben: SREP) definiáltak, amelyek elvégzéséért a nemzeti felügyeletek a felelősek.

A **felügyeleti eljárásban** az intézmények által elkészített dokumentációkat, kockázatokkal és tőkével kapcsolatos kalkulációkat a felügyelet ellenőrzi, ha a szabályozásnak nem megfelelő, módosítja és magasabb tőkekövetelményt ír elő.

Az információk zavartalan áramlása, kommunikálása és az intézményekkel kapcsolatos tapasztaltok megosztása végett jöttek létre a **felügyeleti kollégiumok** (college discussions) azon intézmények esetén, amelyek határokon átnyúló tevékenységet folytatnak. A CRD IV ide vonatkozó 114–116. cikkei rendelkeznek a felügyeleti kollégiumokban résztvevő illetékes hatóságok és az Európai Bankfelügyeleti Hatóság (EBA) szoros együttműködéséről, a kollégiumokban szerepekről, lebonyolításáról, továbbá a csoport kockázatelemzésén alapuló felügyeleti vizsgálati programok kialakításáról.

Válságkezelés – a bankunió szabályzó elemei, a válságok megelőzése (crisis prevention), a korai beavatkozás (early intervention) és a bankszanálás (resolution)

Mivel a nagy gazdasági világválság kialakulását, megelőzését nem voltak képesek a felügyelet, a szabályzó előre látni, a nem piacövető esetenként hiányos, laza szabályzások miatt indult el a súlyos helyzetből való kilábalás közepette az európai vezető döntéshozókban az a gondolat, hogy be kell vezetni egy olyan komplex védelmi rendszert, amely a hasonló esetek megelőzésére, kezelésére szolgál az adófizetői pénzek és az államháztartási egyensúly veszélyeztetése nélkül.

A közös gondolkodás az európai uniós közös felügyelet létrehozása mellett, a banki szabályozások szigorítása és a bankok a válságok saját hatáskörükön belüli megoldásának irányába indult el, szem előtt tartva az állami beavatkozás minimalizálását.

Az eddig ez irányba tett lépések alapján a **válságok megelőzésére** (crisis prevention), a kibontakozó problémák **korai kezelésére** (early intervention), és a fizetésektelen vagy a már fizetésektelenséghez közel került bankok helyzetének rendezésére (resolution vagy **bankszanálás**), már konkrét elképzelések fogalmazódtak meg az Európai Unión belül is.

Ahhoz, hogy az előzőekben említett válságkezelési technikák hatékonysága magasabb szinten kerülhessen alkalmazásra, elindult a bankunió megteremtésének gondolata. A bankunió három szabályzó elem alapján fogja a rendszerre hatást gyakorolni. A három elem: az **Egységes Felügyeleti Mechanizmus** (Single Supervisory Mechanism, továbbiakban: SSM), az Egységes Szanálási Mechanizmus (Single Resolution Mechanism, későbbiekben: SRM) és a közös Betétbiztosítás (Deposit Guarantee Scheme, későbbiekben: DGS).

2014. november 1. után a bankunió pillérében az SSM rendszerében az euróövezeti pénzügyintézetek automatikusan SSM tagságot kapnak, és az Európai Központi Bank (továbbiakban: EKB) közvetlen felügyelete alá tartoznak, a többi nem euróövezeti bank a tagállami hatóságok felügyeleti hatáskörében marad (az EKB közvetett felügyelete mellett). Azok az euróövezeten kívüli tagállamok, amelyek részt kívánnak venni az SSM-ben, szoros együttműködésre vonatkozó megállapodást köthetnek, amennyiben jogszabályban vállalják, hogy az EKB minden iránymutatását és kérését végrehajtják, valamint ellátják az EKB-t a szükséges egyedi banki információkkal. Az egységes bankfelügyeleti mechanizmus azután kezdi meg működését, miután az EKB végrehajtotta a közvetlen felügyelete alá kerülő bankok eszközminőségének értékelését (Asset Quality Review, későbbiekben: AQR), valamint párhuzamosan lefolytatta a stressz teszteket. További feladatai között említhetjük meg a bankok alapításának engedélyezését, a tevékenységi engedélyek visszavonását, az egyedi szintű felügyelet, és a felügyeleti beavatkozásokat.

Az elsődleges védelmi vonalat megtestesítő **pénzpiacok felügyeletét ellátó hatóságok** a felelősek a pénzügyi közvetítőrendszer zavartalan, átlátható és hatékony működésének biztosításáért, az egyedi vagy szektor szintű kockázatok csökkentéséért, megszüntetéséért és a pénzügyi intézmények prudens működésének biztosítása érdekében megelőző intézkedések alkalmazásáért.

Magyarország esetében az **Magyar Nemzeti Bank** (későbbiekben: MNB) látja el a felügyeleti szerepkört. Tevékenysége során kiemelt hangsúlyt fektet a pénzügyi intézmények ügyfelei és a szolgáltatásaikat igénybevevő személyek érdekeire, a piacok és intézmények biztonságos működésére, a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitására.

A helyreállítási terv és a szanálás

A megelőző - válságkezelő intézkedések között a **helyreállítási** (recovery plan) és **szanálási tervek** (resolution plan) készítése minden ismert nemzetközi elképzelésben megtalálható. A helyreállítási terveket a pénzügyi intézmények, a szanálási terveket a szanálási jogosultsággal rendelkező hatóság fogja elkészíteni, Magyarország esetén az MNB.

Az EBA 2013. január 23-án jelentette meg a helyreállítási tervek elkészítésére vonatkozó ajánlását, melynek mellékleteként egy sablont is közzétett a csoportszintű helyreállítási terv kidolgozásához.

A helyreállítási tervre vonatkozó sajátosságok

A helyreállítási tervben az intézményeknek egy összefoglaló képet kell adni a működésüket érintő legrosszabb eshetőségekre (worst scenarios) az intézmény tevékenységét, kockázati szempontból figyelembe véve, amelyek során olyan válságmenedzselő akcióterveket kell kidolgozniuk, amelyekkel a lehető legrövidebb időn belül képesek visszatérni a normál üzletmenethez úgy, hogy a lehető legkisebb veszteségeket, károkat okozzák maguk és környezetük számára.

A helyreállítási terven belül érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni a helyreállítási terv céljára és fókuszára, a stratégián, elemzésen belül a tőkepiacon és a vállalatcsoporton (ha releváns) belül betöltött szerepére, a pénzügyi mutatószámokra, a mérleg, eredmény kimutatás megjelenítésére, szavatoló tőke mutatószámokra, lényeges üzleti tevékenységekre, jövedelemtermő képességére, függőségi kapcsolatokra, kockázatvállalásra és a jövőbeli tervekre. Továbbá érdemes kiemelten foglalkozni a kockázatkezeléssel, a vállalatirányításon belül a szervezési - irányítási testületekkel, rendszerekkel, a helyreállításhoz kapcsolódó folyamatokkal, szereplőkkel és a kommunikációs stratégiával. Az intézkedések bemutatásában az egyik legfontosabb a figyelmeztető, helyreállító indikátorok kialakítása preventív jelleggel, és egy olyan szintű reális paraméterezése, hogy a krízishelyzetek kialakulásának előrejelzésére alkalmasak legyenek. Kialakításakor a legfontosabb a határértékek meghatározása, melyek átlépésekor kezdődnek meg az előzetesen definiált helyreállító beavatkozások. Az indikátorok megválasztásánál a tőke szempontjából hasznos a tőkemegfelelési mutatót és a kockázatviselési képességet, likviditási szempontból pedig a betétfedezeti és a mérlegfedezeti mutatót alkalmazni.

A helyreállítási tervekben olyan stressz teszt scénáriókat érdemes kidolgozni, amelyek bekövetkezése egy-egy, akár külföldi, akár belföldi stressz esemény következményeképpen válhat aktuálissá, továbbá hasznos lehet, ha két, vagy akár több sokk bekövetkezését is egyszerre, kombinálva modellezi le. A scénáriók tesztelése nagyban befolyásolja a válaszlépések hatékonyságát, kidolgozottságát, minőségét, így komoly hangsúlyt érdemes fordítani az alkalmazott tesztekre. Előremutató lehet mind az intézmény, mind a honos felügyelet számára a teszt eredményeképpen kimutatott, saját és rendszer szintű veszteségek számszerűsítése. Ha csoport tagjaként működik az intézmény, megfontolandó a csoport szintű sokkok modellezése is. Az akcióterveket a feltételezett stressz események mentén kronológiai sorrendben kell logikailag végigvinni, a kialakuló sokkokra egyfajta válaszlépésként, amellyel minimalizálják a veszteségeket, és a normál működési irányba terelik az intézményt. A stressz tesztek során azért is fontos kombinálni a különféle sokkeseményeket, mert ha éles helyzetre kerülne sor, gyorsabban, felkészültebben, koncentráltabban reagálhat az aktuális vészhelyzetre, ezen megfontolásból is fontos nagy hangsúlyt fektetni az alapos, aprólékos válaszlépések kidolgozására. Az összevont alapú felügyelet alá tartozó

hitelintézet azokra a csoporttagokra készít csoportszintű helyreállítási tervet, amelyekre az összevont alapú felügyelet kiterjed. A csoportszintű helyreállítási terv a csoport tagjainak helyreállítási tervén kívül mindazon lépéseket tartalmazza, amelyet a csoport esetleges fizetéseképtelenné válásának elkerülése érdekében alkalmaznának.

A felügyelés és a helyreállítási terv

Európai Hatóságok szakmai álláspontja kiterjesztette az eddigi ICAAP során használt SREP fogalmat a teljes mikroprudenciális felügyeleti folyamatra.

Az **első kapcsolódási pont a felügyelés és a helyreállítás között** a bankok folyamatos felügyelésében valósul meg. A felügyelés során ellenőrzésre kerül a szabályozásoknak, ajánlásoknak a betartása és a tervben megfogalmazott információk aktualitása, egyértelműsége, követhetősége. Nagy hangsúly helyeződik a terven és csoporton belüli konzisztenciára, vezetői döntési rendszerre, az ütemtervekre, a határidőkre, a választott stressz scenáriók kidolgozottságára, minőségére, a bekövetkezési esélyeire, és a tesztekre. Az ellenőrzési fókusz nagyban koncentrál a teljeskörűsége, válaszlépések realitására, megvalósíthatóságára, támogatottságára, intézményen, csoporton és rendszeren belüli hatásaira. Továbbá az előrejelző indikátorok nem kerültek-e túl alacsony szinten kialakításra, meghatározzák-e a beavatkozási pontokat, és definiálása a sokk események bekövetkezése mentén került-e paraméterezésre. Az MNB felügyeleti területének feladatai közé tartozik a csoportszintű helyreállítási tervek átfogó ellenőrzése is.

A **következő kapcsolódási pont** a korai beavatkozás fázisban van, amikor az intézmény mutatói elkezdnek romlani. Ezen esetben - előre meghatározott szintek elérésekor - az MNB felügyeleti területe kötelezi az intézményt bizonyos előre meghatározott minimális küszöbérték elérése esetén a helyreállítási terv végrehajtására. Folyamatos monitoring tevékenysége mellett az MNB felszólítja és akár kötelezheti is az intézményt, ha nem megfelelő időben és intenzitással kerülnek az intézkedések foganatosításra.

A szanálás sajátosságai

A szanálás (angolul: resolution) az intézmény vagy csoport szerkezetátalakítására irányuló eljárás, amely az intézmény alapvető funkciói folyamatosságának biztosítására, a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitásának megőrzésére és az intézmény vagy csoport egésze vagy egy része életképességének helyreállítására irányul.

Amennyiben fennállnak a szanálás elrendelésének feltételei indulhat meg az intézmény szanálása, nem kell vizsgálni, hogy történtek-e korábban felügyeleti intézkedések, azaz nem kell kimeríteni a rendelkezésre álló helyreállítási intézkedéseket.

A szanálási eszközök alkalmazásakor és a szanálási hatáskörök gyakorlásakor a szanálási hatóságoknak figyelembe kell venniük a szanálási célokat, és azokat az eszközöket és hatásköröket kell választaniuk, amelyek a legjobban szolgálják az adott eset körülményeihez kapcsolódó célok elérését.

A szanálás kiemelt céljai a kritikus funkciók folytonosságának biztosítása, a pénzügyi stabilitásra gyakorolt jelentős káros hatások kiküszöbölése, különösen a – többek között piaci infrastruktúrákat érintő – pénzügyi fertőzés megakadályozása és a piaci fegyelem fenntartása révén, az állami források

védelme a rendkívüli állami pénzügyi támogatásra támaszkodás minimalizálása révén, a betétesek és a befektetők védelme, az ügyfelek pénzeszközeinek és vagyonának védelme.

A szanálási hatóságnak az említett célok követésekor törekednie kell arra, hogy minimálisra csökkentse a szanálás költségeit, és kerülje az értékek megsemmisítését, kivéve, ha az a szanálási célok eléréséhez szükséges.

Ha az intézmény fizetéképtelen vagy várhatóan fizetéképtelenné válik, nincs olyan piaci megoldás, amely révén ésszerű időn belül elhárítható lenne, valamint a célok között említett közérdek indokolja, a tevékenység végzésére jogosító engedély visszavonása helyett el kell rendelni a szanálást. Ha a közérdek bárminemű sérülését eredményezné a további lépések foganatosítása, akkor kezdődik a szanálási eljárás, egyébként a működési engedély visszavonásával zárul a folyamat és felszámolás alá kerül az intézmény.

Az Európai Unió tagállamaiban jelenleg nincs harmonizált válságkezelési eljárás, a csődeljárási szabályok sem működnek egységes szabályozás alatt. A bankunió második szabályzó eleme az SRM, amely azzal együtt kelti életre a banki válságok rendezett, a pénzügyi stabilitást nem veszélyeztető kezelésének új európai rendszerét, hogy egyúttal létrehozza a bankszanálások finanszírozását szolgáló nemzeti szanálási alapokat. A szabályozás 2016-ban lép hatályba és tagállamonként egy szanálási hatóság kerül kijelölésre. Harmonizált és teljes körű korai beavatkozási és szanálási eszközrendszer jön létre a szanálási költségek magánszektor által való nagymértékű bevonásával.

Az Európai Unió a bank helyreállítási és szanálási irányelv (Bank Recovery and Resolution Directive - BRRD) elfogadásával teremtette meg a szanálás jogalapját. Szanálási hatósággént Magyarországon az MNB működik. Az EU-s szabályozás hazai részleges adaptálása a pénzügyi közvetítőrendszer egyes szereplőinek biztonságát erősítő intézményrendszer továbbfejlesztéséről szóló 2014. évi XXXVII. törvény által valósult meg. Az EU-s döntéshozókban már a kezdetekkor megfogalmazódott a gondolat, hogy a bankmentésben felhasznált összegeket ne közpénzekből kelljen előteremteni, hanem a piaci szereplők finanszírozzák. A szabályozás egyik lényegi eleme az erre a célra létrehozott Szanálási Alap. A törvény életbe lépésével az intézmények kötelezve lettek a Szanálási Alapba való belépésre és ez által annak feltöltésére. A feltöltési időszakot egyenletes eloszlással 10 évben határozták meg a 100.000 eurót meg nem haladó biztosított betétek minimum 1 %-ában, amelytől az EU-s szabályozás alapján eltérhetnek a tagállamok. Magyarországon a feltöltési időszak alatt az előzetes 2013. év végi számokon alapuló kalkulációk alapján 82 milliárd forintos szintet kell elérni, de ez a betétállomány, mint a célszint számításnál figyelembe vett vetítési alap változásával csökkenhet és nőhet is. A 10 éves időszak alatt a meghatározott szint olyan arányban változik, amilyen arányban a biztosított betétek portfóliója alakul. Ha mégsem lenne elegendő a hozzájárulás a szanáláshoz, a Szanálási Alapnak több lehetősége van a további források bevonására. A nem állami forrásból történő kölcsönfelvétel, melyet a piaci szereplőkre kivetett díjakból törleszthet, az államtól felvett kölcsön, a hitelviszonyt megtestesítő értékpapír kibocsátás, továbbá a szanálás alatt álló intézménytől vagy az áthidaló intézménytől kapott összegek, a kamatok és a befektetések utáni egyéb jövedelmek is ide sorolhatóak. Az államtól felvett összeget legkésőbb tíz éven belül, kamatostul vissza kell fizetni. Ezt nevezzük a fiskális semlegesség elvének.

A szanálás elsődleges célja a közpénzek védelme az állam által bármilyen formában nyújtható rendkívüli pénzügyi támogatás szükségességének és minimalizálásának révén, az ügyfelek pénzének és vagyonának védelme, a betétesek és a befektetők bizalmának fenntartása. A kritikus funkciók – például a számlavezetés, a tranzakciók és a bankkártyák – folytonos működésének fenntartása is a fő

célok közé tartozik ugyanúgy, mint a pénzügyi rendszer stabilitásának védelme, a betétbiztosítási rendszer (Országos Betétbiztosítási Alap, OBA) által biztosított betétek és a befektetés-védelmi rendszer (Befektető-védelmi Alap, Beva) által biztosított befektetések védelme.

A szanálás, mint a bankmentés legvégső lehetősége akkor kezdődik el, ha három konjunktív (együttesen teljesítendő) feltétel teljesül. Az első, ha az MNB az adott intézményt fizetéképtelenné nyilvánította, vagy azt állapítja meg, hogy annak bekövetkezése várható. A második, hogy az intézmény megmentésére, a fizetéképtelenség elkerülésére semmilyen más lehetőség nincs. A harmadik pedig, hogy ha a szanálást a BRRD-ben definiált közérdek indokolja.

Amennyiben az említett feltételek egyszerre merülnek fel, kezdetét veszi a szanálási eljárás, a szanálási eszköztár azon elemét vagy elemeit alkalmazva, amelyek a legmegfelelőbbben illeszkedik az adott problémás szituációhoz.

A szanálás eszköztára

Az eszközök között megtalálható a hitelezői feltőkésítés (bail-in), a vagyoneértékesítés, az áthidaló intézmény (hídbank), és az eszköz elkülönítés lehetősége is.

Hitelezői feltőkésítés (bail-in) esetén a bank tőkehelyzetének rendezésére a részvényesek kizorításával vagy részesedésük felhígításával (haircut) kerülhet sor, a hitelezői követeléseket pedig csökkentik, részvényekké alakítják át, vagy leírják.

Vagyoneértékesítéskor a bajba jutott intézmény teljes egészét, vagy annak egy részállományát adják el egy másik stabil pénzügyi intézménynek.

Áthidaló intézmény létrehozására akkor kerül sor, ha nincs olyan piaci intézmény, amely átvénné a bajba került pénzügyi intézmény állományait. A hídbank a bank leválasztott jó eszközeinek és létfontosságú funkciójának a kezeléséért felelős. Az átvett állományok eladásra kerülnek a későbbiek során, de ezzel a lépéssel a szanálási folyamat alatt a bankszámlák, tranzakciók, bankkártyák fennakadás nélkül használhatóak az ügyfelek megzavarása nélkül. A bajba jutott intézmény a rossz eszközeivel és nem alapvető funkcióival normál fizetéképtelenségi eljárás keretén belül felszámolásra kerül.

Az eszköz elkülönítés alatt azt értjük, amikor a bajba került intézmény rossz eszközei, – ha nincs olyan piaci intézmény, amely átvénné – egy részben vagy egészben állami tulajdonú vagy az állam ellenőrző befolyása alatt álló eszközkezelő társaságra kerülnek átruházásra. Így, ezzel a lépéssel lesz képes megtisztítani a bank mérlegét. Fő célja egy vagy akár több bajba jutott intézmény eszközeinek a minél kedvezőbb értékesítése.

Hitelezői feltőkésítéskor (bail-in) a bank hitelezőinek, kivételes esetben az OBA biztosított, kártalanítási összeghatárt el nem érő betéteinek (OBA a 100 000 eurónak megfelelő, aktuális napon érvényes MNB devizaárfolyamon számított forintösszegig biztosítja a betéteket) felüli betétesek bevonása révén kerül sor a veszteségek fedezésére, követeléseik leírása, vagy tőkévé történő átalakítása révén. Így a veszteségeket elsődlegesen a tulajdonosok és a hitelezők viselik, csak másodsoron kezdődik az állami segítségnyújtás.

A felügyelés és a szanálás kapcsolata

A **felügyelés és szanálás kapcsolatát** valahol a bajba került intézményről való teljes, tiszta kép megalkotásában, a tisztánlátásban és az engedélyezési eljárások időbeli lefolytatásában határozhatjuk meg. A felügyelés alapvető feladata olyan aktív szerepkör betöltésében rejlik, amely során a szanálási döntéseket segíti olyan információk biztosításával, amelyek az intézmény rosszul és jól működő részeiről, eszközeiről és funkcióiról tájékoztatnak. Tehát a közös munka során az eredményesség és a hatékonyság érdekében szoros együttműködésben kell dolgoznia a felügyeleti területnek a szanálási hatósággal a megfelelő információáramlás biztosítása érdekében.

A szanálási hatóság az eljárást az általa már előzetesen elkészített szanálási terv alapján indítja meg. Az eljárás megkezdése előtt az intézmény lehetőséget kap a szanálás alapjául szolgáló problémák kezelésére, viszont ha nem rendeződik a probléma, a felügyeleti területtel előzetesen egyeztetve a szanálási terület hatósági kényszerrel élhet, és elkezdheti alkalmazni a szanálási eszköztár elemeit.

Összegzés

Összefoglalva a pénzügyi-, bankválság kezelésében a felügyelés, a helyreállítás és a szanálás összehangolt együttműködése jelenti az elsődleges védelmet a közérdek, a betétesek, a hitelezők, és a pénzügyi stabilitás biztonságának érdekében. A keretrendszer nagyban elősegíti az MNB azon célkitűzésének teljesítését, miszerint Magyarországon egy fenntartható gazdasági növekedést támogató, közbizalmat élvező, stabil pénzügyi közvetítői rendszer működjön, mely átlátható és összehasonlítható szolgáltatásain keresztül képes az ügyféligenyek kiegyensúlyozott kiszolgálására. Az MNB kiemelt figyelemmel kíséri a nemzetközi trendek, folyamatok alakulását és a saját maga által kialakított jó gyakorlatokon kívül képes alkalmazkodni és implementálni a nemzetközi szinten látott eljárásokat, ezzel nagyban támogatja a felügyelés, a helyreállítás és a szanálás hármásának stabilitását, szinergiáját és hatékonyságát.

„Szerkesztett formában megjelent a Privátbankár.hu oldalon 2015. március 3-án.”